

Burgerschap in inburgering: eenstemmigheid of politieke consensus?

Een onderzoek naar discourscoalities in het Vlaamse inburgeringsdecreet.

Dieter Gryp (Hogeschool Gent, België)

Patrick Loobuyck (Universiteit Gent, Universiteit Antwerpen, België)

Griet Verschelden (Hogeschool Gent, België)

Contactgegevens:

Dieter Gryp

Faculteit Mens en Welzijn, departement Sociaal Werk, Hogeschool Gent

Voskenslaan 362, 9000 Gent, België

T. +32 (0)9 243.26.69 – F. +32 (0)9 243.87.93 – E. dieter.gryp@hogent.be

Abstract (Dutch)

Wanneer we spreken over migratie en integratie in Europa, neemt België een aparte plaats in. Door verschillende staatshervormingen vanaf de jaren 1970 is België gefederaliseerd en zijn Gemeenschappen en Gewesten gecreëerd met een zekere graad van autonomie. Dit heeft gezorgd voor bevoegdheidsverdelingen op federaal en regionaal niveau. Concreet zijn migratie en integratie losgekoppeld: migratie is een federale bevoegdheid, integratie valt onder de verantwoordelijkheid van Gemeenschappen. Dit heeft ervoor gezorgd dat op subnationaal niveau verschillende invullingen gegeven zijn aan deze verantwoordelijkheid. Vlaanderen kent sinds 2003 een inburgeringsdecreet, geïnspireerd op Nederlands voorbeeld, terwijl dit in Wallonië afwezig is. In deze paper willen we dieper ingaan op de totstandkoming van het Vlaamse beleid door een analyse van de parlementaire discussie tussen 1999 en 2007, voorafgaand, tijdens en na de formalisering van inburgering. Qua methodologie kiezen we voor discourscoalities om te achterhalen welke politieke strijd is geleverd rond inhoud en betekenis van burgerschap en verwante thema's in dit decreet.

Abstract (English)

In the field of migration and integration, Belgium has a specific position. Since the 1970's the Belgian state has been reformed several times, in the process of becoming a federalised state. This has led to the creation of subnational entities (*Gemeenschappen* en *Gewesten*) with a certain degree of autonomy. This has created a division of labour between the federal and regional level. In the case of migration and integration, this entails that migration is a federal policy, while integration is a subnational policy. Concerning integration, this has resulted in different policies in Belgium. In Flanders, there is a 'citizenization (*inburgering*)-decree (2003)', inspired by the Dutch model, while Walloon, the French part of Belgium, has chosen not to develop a specific policy on integration. In this paper we look at the origins of the Flemish policy by analysing the parliamentary discussion between 1999 and 2007, covering three periods: before, during and after the formalisation of citizenization in a decree. We try to gather insights on discourse coalition, formed around the concept of citizenship and related themes.

1 Inleiding

De manier hoe we omgaan met nieuwkomers en etnisch-culturele minderheden in de samenleving, staat de laatste tijd hevig onder druk in Europa. Her en der wordt het failliet van integratie en de multiculturele samenleving uitgeroepen, met als gevolg een groeiende aandacht op beleidsniveau over hoe om te gaan met nieuwkomers. Centraal in deze paper staat het Vlaamse inburgeringsbeleid van 2003, een decreetaal verankerd 'onthaalprogramma' voor nieuwkomers. In de ontstaansperiode was vooral de verplichting tot inburgeren een fel gemediatiseerde kwestie, waardoor een meer fundamentele verschuiving wat op de achtergrond bleef, namelijk de intrede van burgerschap als concept in het integratiebeleid. Het Vlaamse beleid lijkt hiermee de trend te volgen van de Nederlandse inspiratiebron, maar ook een meer algemene Europese trend: het verlaten van multiculturele en postnationale perspectieven, met in de plaats een hernieuwde nadruk op assimilatie en burgerschap (zie Joppke and Morawska, 2003). Het Vlaamse beleid onderscheidt zich echter binnen dit rijtje omdat het een subnationaal beleid is en een verdeling van bevoegdheden op regionaal en federaal niveau een particuliere context creëert voor de uitvoering van dit beleid.

In deze paper bekijken we de politieke consensus over burgerschap in het inburgeringsdecreet in Vlaanderen. Door middel van een discoursanalyse van de parlementaire discussies, reconstrueren we de coalities die gevormd zijn rond de verschillende invullingen van burgerschap. De analyse is beperkt tot de periode 1999 en 2007, meer bepaald de parlementaire discussie bij het ontstaan van het decreet (2003) en bij de eerste wijziging (2006)¹.

2 Probleemstelling

In de analyse van de parlementaire discussie rond het inburgeringsbeleid, nemen we de verschuiving in het discours van een onthaal- naar een inburgeringsbeleid als startpunt. Het recht op onthaal wordt door het inburgeringsdecreet een plicht tot inburgeren. In een eerste versie van het decreet (2003) wordt inburgering omschreven als:

'Een interactief proces waarbij de overheid aan vreemdelingen een specifiek programma aanbiedt, dat hun enerzijds de mogelijkheid biedt om zich eigen te maken met hun nieuwe sociale omgeving en anderzijds ertoe bijdraagt dat de samenleving de personen van de doelgroep als volwaardige burgers gaat erkennen, met als doel een volwaardige participatie van die personen in de samenleving (1229(10), artikel 2)'.

¹ Het decreet is voor een tweede keer gewijzigd in 2008, maar toen betrof het vooral een aanpassing van de doelgroep door wijzigingen op het federale niveau rond de verblijfsreglementering, onder andere de nieuwe asielprocedure.

In de tweede versie van het decreet (2006), wordt het *'zich eigen te maken met hun nieuwe sociale omgeving'* vervangen door *'hun zelfredzaamheid te verhogen'*. Ook het doel wordt uitgebreid: een *volwaardige, actieve participatie en een gedeeld burgerschap van éénieder en het verkrijgen van een voldoende sociale samenhang* (850(11), artikel 2).

Zelfredzaamheid krijgt op die manier een prominente plaats toebedeeld in het decreet en ook sociale cohesie wordt expliciet vermeld. Dit illustreert de idee dat bij inburgering in 'twee richtingen gewerkt wordt: zowel de belangen van de doelgroep (verhogen zelfredzaamheid) als van de ontvangende samenleving (sociale cohesie) worden in rekening gebracht. Het doel van inburgering wordt een volwaardig, actief en gedeeld burgerschap. In 2003 wordt burgerschap enkel bij de toelichting van de definiëring vermeld, maar door de wijziging van 2006 wordt burgerschap expliciet een fundamentele bouwsteen van inburgering. In deze paper willen we in eerste instantie onderzoeken welke discourscoalities zijn aangegaan rond invullingen van burgerschap in de periode tussen het ontstaan van het decreet (2003). Vervolgens gaan we na of deze discourscoalities een evolutie kennen bij de daaropvolgende decreetswijziging (2006).

2.1 Discourscoalities

Als methodologie voor de analyse van de parlementaire discussie, maken we gebruik van discoursanalyse. Bij discoursanalyse kan er twee richtingen opgegaan worden: ofwel is het doel een dominant discours te ontmaskeren (zie Blommaert and Verschueren, 1992; Hajer, 1995; Fischer, 2003), ofwel het discours te analyseren als een geheel van brokstukken van verschillende ideologieën (Fermin, 1997). Om te kunnen spreken van een dominant discours, moet er sprake zijn van een dominantie in de discursieve ruimte en moet het discours geïnstitutionaliseerd zijn of vertaald in een concreet beleid (Hajer, 1993). De verschuiving van onthaal naar inburgering, met burgerschap als funderend concept, beschouwen we als een dominant discours: burgerschap kan beschouwd worden als alomtegenwoordig in maatschappelijke discussies en het inburgeringsbeleid is verankerd in een decreet. In onze analyse vertrekken we dus van een dominant discours en trachten we partijpolitieke discourscoalities² rond invullingen van burgerschap te reconstrueren.

We delen de analyse op in drie periodes, waarbij voornamelijk gewerkt wordt via documentenanalyse van de parlementaire stukken. Deze drie periodes vallen telkens samen met één regeringsperiode, met wisselende machtsverhoudingen³. Het moment dat inburgering aan de oppervlakte komt, is eind jaren 1990 tijdens de regering Van Den Brande IV (1995 – 1999). In deze regering groeit de erkenning voor een onthaalbeleid en wordt inburgering vanuit de oppositie als

² Alternatieve benamingen zijn frames (Rein en Schön) of vocabulaires (Fermin).

³ Voor een gedetailleerd overzicht van de regeerperiodes en politieke partijen, zie bijlage. De gebruikte parlementaire staan chronologisch gerangschikt bij de referenties. Om de leesbaarheid te verhogen, wordt verder in deze paper verwezen naar deze documenten via de codering voorgesteld in deze lijst.

mogelijke invulling naar voren geschoven, aan de hand van een resolutie en een ontwerp van decreet. Hier is het de bedoeling een kort inleidend kader mee te geven op basis van deze twee parlementaire documenten en andere aanvullende bronnen. De eigenlijke discoursanalyse spitst zich vooral toe op de tweede periode. In deze periode wordt het inburgeringsdecreet goedgekeurd (regering Dewael – Somers, 1999 - 2004). De Vlaamse regering ondergaat dan een grondige wijziging van de machtsverhoudingen en kent ook voor het eerst een minister van Inburgering. In de derde periode wordt het decreet tweemaal gewijzigd (regering Letermé, 2004 – 2009). We richten ons in deze periode enkel op de eerste wijziging gezien die vooral inhoudelijk van aard is en de tweede wijziging enkel een aanpassing van de doelgroep betreft door wijzigingen in de verblijfswetgeving op federaal niveau. De beschrijving van deze periode heeft een uitleidend karakter en dient om evoluties in gemaakte discourscoalities na te gaan.

Samengevat willen we in deze paper nagaan welke discourscoalities er gevormd zijn bij de totstandkoming van het inburgeringsdecreet (periode 2) en hoe deze geëvolueerd zijn tijdens bij de decreetswijziging (periode 3).

3 Periode 1: onthaal en integratie voor het inburgeringsdecreet

Door de staatshervorming van 1980 wordt het onthaal en de integratie van etnisch-culturele minderheden een verantwoordelijkheid van de regionale overheden en wordt dit losgekoppeld van het beleid rond migratie, nationaliteit en antidiscriminatie, dat op het federale niveau blijft. Toch duurt het nog tot eind de jaren 1990 voor deze verantwoordelijkheid door de Vlaamse overheid in een concreet beleid vertaald wordt. Pas in 1991 is er een eerste initiatief onder de vorm van onthaalonderwijs voor minderjarige anderstalige nieuwkomers. Daarna wordt in 1996 het Strategisch Plan voor Minderhedenbeleid goedgekeurd, resulterend in het minderhedendecreet in 1998, waar een onthaalbeleid een beleidsdoelstelling is.

In deze periode (de regering Van Den Brande IV) komt 'inburgering', als potentiële invulling van een onthaalbeleid, op de politieke agenda vanuit de oppositie. De Vlaamse liberalen (VLD) geven hiervoor in 1997 het startschot met een resolutie (840) voor '*verplichte inburgering met een wederzijdse resultaatsverbintenis*'. In de plenaire vergadering (P015, p. 44-46) stellen de meerderheidspartijen dat inburgering te vaag wordt omschreven en teveel gemodelleerd is naar Nederlands voorbeeld. Volgens de Vlaams-nationalistische VU-fractie is ook de analogie bovendien fout, omdat in het Nederlandse model politieke rechten in deze verbintenis vervat zitten die al dan niet kunnen ontnomen worden. Deze koppeling tussen inburgering en politieke rechten is in de Vlaams-Belgische context immers onmogelijk. Deze discussie toont aan dat inburgering in de beginfase vooral een symbolisch dossier was, waarbij een verplichting tot inburgering ter compensatie moest dienen voor

een mogelijk gemeentelijk stemrecht voor migranten van buiten de EU (zie Jacobs and Swyngedouw, 2002)⁴.

De erkenning voor een verdere uitwerking van een inburgeringsprogramma is er echter wel. Herman Lauwers (VU), eveneens oppositie, dient de twee daaropvolgende jaren (1998 – 1999) tweemaal een ontwerp voor een inburgeringsdecreet in. Dit wordt ontvankelijk verklaard, maar door een regeringwissel vat de bespreking van dit ontwerp pas aan in 2002.

4 Periode 2: naar een inburgeringsdecreet (1999 – 2004)

De nieuwe Vlaamse regering (regering Dewael, 1999 – 2003 en Somers, 2003 - 2004) toont in haar regeringsverklaring een duidelijk engagement om werk te maken van inburgering:

‘Er wordt een systeem van inburgering opgezet, met respect voor de eigenheid van de allochtone medeburgers (...) via twee sporen: de individuele benadering via een inburgeringscontract en de dialoog en ontmoeting via overleg en responsabilisering van de zelforganisaties (31(1999), p. 33)’.

Op 4 mei 2000 wordt het ontwerp van het inburgeringsdecreet opnieuw voorgesteld, gevolgd door een afsprakennota waar de titulatuur ‘inburgering’ wordt aangenomen (21 juni 2000). De Vlaamse overheid legt hier krijtlijnen vast en maakt middelen vrij voor een experimentele fase (vanaf november 2001) waarin subsidies worden toegekend aan bestaande onthaalbureaus, georganiseerd door de minderhedensector of lokale overheden, om ongeveer 1730 bijkomende inburgeringstrajecten te organiseren (Fermont, 2000: 2 - 3; De Cuyper et al., 2010: 2)⁵.

Niet onbelangrijk om op te merken is dat de machtsverhoudingen fundamenteel gewijzigd zijn in deze nieuwe regering: voor het eerst zijn er minstens drie partijen nodig om een coalitie te vormen en het worden er uiteindelijk vier: VLD, SP, Agalev en VU&ID. Dit is een ingrijpende verandering in vergelijking met de voorgaande periode, waar twee partijen (CVP en SP) de dienst uitmaakten.

4.1 Het inburgeringsdecreet

Het vertrekpunt van het inburgeringsdecreet is de erkenning van België en Vlaanderen als immigratiesamenlevingen. Uit deze visie volgt dat een degelijk onthaal- en integratiebeleid een blijvende noodzaak is. Er wordt hierbij gewezen op het feit dat in het verleden niet goed is omgegaan

⁴ Jacobs en Swyngedouw argumenteren dat publieke discussies over integratie in België te beperken zijn tot twee symbolische kwesties. De eerste is de te volgen strategie bij het omgaan met het extreem-rechtse Vlaams Blok (nu: Vlaams Belang), de tweede het lokaal stemrecht.

⁵ Al vanaf begin jaren 1990 werd gestart met onthaalprojecten, zoals het onthaalproject ‘De Poort – Beraber’ of ‘Ele Ele’ in Gent. Wat de middelen betreft: oorspronkelijk werd 60 miljoen euro vrijgemaakt, maar na een begrotingscontrole werd 235 miljoen euro aan dit bedrag toegevoegd. Aanvullende budgetten werden ook vrijgemaakt bij de diensten Werkgelegenheid en Onderwijs. Deze middelen werden gespreid over drie jaren over 26 onthaalbureaus (24 in Vlaanderen en 2 in Brussel).

met het onthaal, de opvang en integratie van gastarbeiders en hun gezin: een goed uitgewerkt beleid moet dergelijke fouten in de toekomst voorkomen (1229(1): 3 - 7). In de hoorzittingen (1229(2)) wordt door het werkveld geduid dat het decreet niet mag geïnterpreteerd worden als een beleid dat boven de hoofden tot stand is gekomen, maar dat overleg met het werkveld en de wetenschappelijke wereld het ontwerp zijn voorafgegaan. Het decreet wordt door hen algemeen ervaren als een positieve evolutie en een kans om een gewenste eenvormigheid in het onthaalprogramma te brengen. Vertegenwoordigers van minderhedenorganisaties wijzen wel op een beperkte rol en inspraak van de minderheden zelf in het ontstaan van dit decreet.

Het decreet stelt een inburgeringstraject voorop, dat wordt opgesplitst in een primair en een secundair gedeelte. Het primaire gedeelte bevat een educatieve component, met hierin Nederlands als tweede taal (NT2), maatschappelijke oriëntatie (MO) en loopbaanoriëntatie (LO)⁶ en een aspect trajectbegeleiding, waar maatwerk centraal staat. Het primaire traject is afgebakend in tijd en duurt maximaal een jaar. Het heeft als doel de zelfredzaamheid van de nieuwkomer te verhogen, op professioneel, educatief en sociaal vlak. Het secundaire traject sluit naadloos aan op het primaire traject en houdt een overdracht van de nieuwkomer in naar reguliere voorzieningen. Het inburgeringsbeleid is dus een mengvorm van categoriale en inclusieve elementen. In het decreet wordt uitdrukkelijk gesteld dat enkel het primaire traject in detail wordt uitgewerkt, omdat de finaliteit van het inburgeringsdecreet is dat de nieuwkomer zo snel mogelijk bij de reguliere voorzieningen terecht komt en het categoriale deel met andere woorden zo kort mogelijk gehouden wordt (1229(1): 4) (Wets, 2007).

5 Analyse van de parlementaire discussie

Om de discourscoalities geordend weer te geven, wordt er gewerkt met analytische subcategorieën. Naar analogie met de probleemstelling vertrekken we van het concept burgerschap. Hoewel dit een veelvuldig gebruikt concept is, is de invulling ervan niet zo eenvoudig af te lijnen. Binnen deze paper vertrekken we van de idee dat burgerschap bestaat uit een formele en morele component. Het is enerzijds een wederzijds contract van rechten en plichten tussen burger en overheid. Dit is het formele aspect van burgerschap dat individuen in staat stelt om actief te participeren aan het maatschappelijk leven. Het concept burgerschap is gelaagd: enerzijds is het emancipatorisch door

⁶ De cursus Maatschappelijke Oriëntatie (MO) duurt zestig uur en wordt gegeven door het onthaalbureau. In juni 2008 zijn de doelen voor dit pakket gedefinieerd en in 2009 kwam er een uniform handboek. Het pakket Nederlands als tweede taal (NT2) is een pakket met niveau A1 (Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen). Dit wordt in België uitsluitend georganiseerd door de Centra voor Basiseducatie, de Centra voor Volwassenenonderwijs en de Universitaire Talencentra. De oriëntering naar één van de drie onderwijsinstellingen gebeurt door het Huis van het Nederlands. Een cursus duurt 120 uur (gemiddeld student). Loopbaanoriëntatie (LO) omvat een pakket van 36 uur, ontwikkeld door de VDAB (Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling). Voor educatieve of sociale perspectieven is nog geen structureel aanbod voorzien.

een gerichtheid op het verhogen van de zelfredzaamheid, anderzijds is het een mechanisme voor in- en uitsluiting (Van Den Bossche and Zemni, 2002). Vanuit onze definiëring volgt dat dit zowel op formeel (volledig en gedeeltelijk burgerschap) als moreel niveau (de goede burger) kan voorvallen.

In de discoursanalyse gaan we na welke invullingen gegeven worden aan burgerschap. We bekijken hiervoor eerst het onderscheid tussen onthaal en inburgering en de posities die hier ingenomen worden (subcategorie 1). Vervolgens bekijken we hoe inburgering ingevuld wordt: als een verhaal van rechten en plichten, een verhaal van participatie of een combinatie van beiden (subcategorie 2). Als laatste bekijken we de inburgeringsplicht (als specifieke invulling van een burgerschapsplicht) (subcategorie 3) en de hiermee samenhangend de doelgroep (subcategorie 3a) sanctionering (subcategorie 3b) en attestering (subcategorie 3c).

5.1 Onthaal of inburgering?

Het inburgeringsdecreet is de formele invulling van een onthaalbeleid zoals vermeld in het overkoepelende integratiebeleid. In haar beleidsnota (150(1): 86) lijkt bevoegd minister Mieke Vogels (Agalev) nog te twijfelen tussen de termen onthaal, inburgering en integratie (Fermont, 2000), maar de discussie in het parlement wordt opvallend zuiver gehouden. Er wordt duidelijk gesteld dat inburgering een klein onderdeel van het integratiebeleid concreet invult en mee ondersteunend werkt als middel tot emancipatie. Toch was de wijziging van onthaal naar inburgering niet zonder discussie.

Om verschillende redenen verkiezen sommige fracties onthaal boven inburgering. Vanuit de oppositie is de CVP gekant tegen de term inburgering door de negatieve connotatie die eraan verbonden is. Een fundamentele kritiek is echter dat het voorliggend decreet onvoldragen is en hierdoor overtrokken verwachtingen creëert. Omdat enkel het primaire traject is uitgewerkt, vormt het decreet slechts een eerste stap naar inburgering. De term 'inburgering' zadelt de nieuwkomer op met illusies, zoals de mogelijkheid de Nederlandse taal te beheersen na het primaire traject (1229(7): 18). Het inburgeringsdecreet is volgens hen dan ook niet meer dan een schaamlapje voor het falend integratiebeleid: *'Nu heeft men blijkbaar een nieuw decreet nodig waardoor men de indruk wekt alle integratieproblemen te gaan oplossen door het aanbieden van een beperkt inburgeringstraject'* (C213: 4). Het werkveld is ook niet onverdeeld positief over de term. Vooral het VMC (Vlaams Minderheden Centrum) vindt de term onthaal om dezelfde reden die de CVP aanhaalt een betere term. Het decreet is vanuit hun optiek een gemiste kans, omdat het primaire traject te kort is om voldoende sociale, educatie en professionele zelfredzaamheid te verwerven: *'Het is onwaarschijnlijk dat de inburgeringstrajecten volgens het ontwerp van decreet veel nieuwkomers tot volwaardige maatschappelijke participatie zullen brengen'* (1229(2): 23). De minderhedenorganisaties vinden de term inburgering zelfs stigmatiserend: nieuwkomers zijn zelfredzaam, het komt er alleen op aan deze

vaardigheden in een andere context te activeren. Inburgering heeft immers volwaardig burgerschap als doel en op dat vlak zal men *'op een algemene behoefte aan inburgering in de Vlaamse samenleving botsen (1229(2): 28-29)'*.

Andere fracties prefereren dan weer de term inburgering. Herman Lauwers, de indiener van het decreet, erkent dat inburgering een gekleurd concept is, maar pleit voor pragmatiek: de term zelf is stilaan ingeburgerd en is bekend door het Nederlandse beleid (1229(7): 16). De liberalen scharen zich achter de term 'inburgering', omdat het alternatief 'onthaal' volgens hen te vrijblijvend is⁷. Dit volgt logischerwijs uit het feit dat zij absolute voorstander zijn van een verplichting tot inburgering. De SP is eveneens voorstander om inburgering te gebruiken, omdat een focus op 'evenwaardig burgerschap' oeverloze discussies over integratie of assimilatie overstijgt (1229(7): 26).

5.2 Formele en morele burgerschapsinvullingen

Bij de invulling van burgerschap zien we dat de VLD duidelijk aansluit bij een formele invulling van burgerschap. Ze stellen dat we in *'een nieuw verhaal van rechten en plichten zitten'*, waar zelfredzaamheid en zelfstandigheid centraal staan en waarbij we niet mogen evolueren naar een *'hangmatsamenleving'* maar wel een *'springplanksamenleving'*. Nieuwkomers moeten aangesproken worden op hun verantwoordelijkheid, *'anders zijn we met inburgering vertrokken voor een eindeloos verhaal, zoals bij de zorgverzekering waar we ook een groeiavontuur zijn begonnen'*. Hierbij wordt verwezen naar het Nederlandse beleid als legitimatie en wordt expliciet gebroken met het voorgaande beleid (P036: 18, P037: 19). Op het morele niveau wordt gesteld dat gelijkwaardig burgerschap pas mogelijk is door zich aan te passen aan een aantal kernwaarden, een *'gemeenschappelijke cultuursokkel (C213: 22)*. Dit moet meegegeven worden in het onderdeel MO, dat nu teveel *'een theekransje is waarbij de migrant geïnformeerd wordt over zijn rechten op sociaal vlak'*. De liberalen pleiten voor een invulling waarbij *'samenlevingsstabiliteit, sociale samenhang en de interpretatie van onze Westerse democratische waarden'* meer aan bod komen (P037: 19). Ook de VU sluit hier bij aan. Zij stellen dat inburgering gelijke kansen moet bieden voor nieuwkomers en dat er niet kan gevraagd worden om een identiteit op te geven. Dit mag echter niet leiden *'tot een cultuurrelativisme van onze kant'* (P037: 28).

Bij de SP wordt het inburgeringsdecreet gezien als een instap naar volwaardige participatie en burgerschap. Dit vereist eerst en vooral erkenning en valorisering van elders verworven competenties, omdat het in het belang van de samenleving is de vaardigheden van nieuwkomers optimaal te gebruiken (P037: 17-18). Daarom moet een echt gelijkkansenbeleid centraal staan: gelijke rechten, plichten en kansen. Tegenover het engagement van de nieuwkomer, moet ook een

⁷ Dit volgt logischerwijs uit het feit dat zij sterke voorstander zijn voor een inburgeringsplicht (zie verder).

engagement van de samenleving staan en dit houdt meer in dan formele gelijkheid en een formele antidiscriminatiewet. Net als de liberalen, breekt ook de SP met het beleid uit het verleden, maar vooral vanuit de overtuiging dat hun visie het 'wij-zij denken' van weleer moet voorkomen waar als norm gold: eerst integreren en aanpassen en dan pas meedoen. Het doel is echter het verhogen van de sociale, educatieve en professionele zelfredzaamheid om zo tot volwaardige participatie of burgerschap te komen. Bij Agalev volgt dit basisidee en gaat zelfs nog verder. Voor volwaardige participatie is het inderdaad nodig dat in de samenleving gelijke kansen zijn en geen discriminatie. Maar zij zijn ook voorstander om de rechten van de nieuwkomers fundamenteeler te maken⁸. Voor hen draait burgerschap ook rond bijvoorbeeld politieke rechten: ze pleiten voor '*een echte multiculturele samenleving, met daadwerkelijk inspraak van deze mensen in onze steden en gemeenten*' (C213: 4).

De onthaalbureaus⁹ van hun kant benadrukken dat volwaardig burgerschap pas mogelijk is met een goed gelijkekansen- en antidiscriminatiebeleid. Dit voorkomt illusies en valse hoop en maakt inburgering zinvol. De discussie rond waarden en normen lijkt vooral een politieke discussie. De onthaalbureaus vullen dit op een theoretisch niveau zeer algemeen in (op basis van de UVVRM en de Belgische Grondwet), verder staat *leren in de praktijk* centraal. Inzicht in democratie wordt bijvoorbeeld verkregen door inspraak te geven in het traject en cursussen. De onthaalbureaus duiden hier op het belang van socio-culturele activiteiten waar ook op een informele manier Nederlands kan geleerd worden en waarden en normen in de praktijk kunnen geleerd worden (1229(2): 5).

Een laatste kritiek op de invulling van het inburgeringsbeleid is dat het 'actief burgerschap' vereenzelvigd wordt met arbeid, omdat enkel dit secundaire traject is uitgewerkt. Voor nieuwkomers met een educatief of sociaal perspectief bestaan geen vervolgtrajecten. Het VMC wijst op deze beperking en duidt tegelijk op de dubieuze rol van de VDAB (Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling) hierin: nieuwkomers worden, ongeacht hun diploma of opleiding, vooral ingeschakeld om knelpuntberoepen in te vullen (1229(2):10). Dit tekort aan verschillende perspectieven en een uitwerking van vervolgtrajecten, wordt algemeen door de volledige Vlaamse regering erkend.

5.3 Verplichting

De verplichting tot inburgering is wellicht het meest bediscussieerde onderdeel van het inburgeringsdecreet en voor de liberalen zelfs een principekwestie (een verplichting tot inburgering is een *conditio sine qua non* (P036: 16). Voorafgaand aan de parlementaire discussie werd door de

⁸ Dit sluit aan bij hun idee over verplichting: principieel zijn ze voor, bij voldoende aanbod en als er iets substantieel tegenover staat (zie verder).

⁹ Dit zijn de onthaalbureaus van voor de totstandkoming van het decreet, opgericht door de minderhedensector of lokale overheden.

Vlaamse overheid ook een advies aan de Raad van State gevraagd over de mogelijkheid tot het invoeren van een verplichting. Het oordeel was dat zij *'geen tegenstelling tussen verplichting enerzijds en het recht op de eerbiediging van het privéleven anderzijds'* zien (1229(1): 55-66; P036: 5). De grens ligt volgens het advies in een mogelijke overheersing van een dominante cultuur en assimilatie, wat impliceert dat verplichte inburgering als voorwaarde voor het verwerven van nationaliteit niet kan. De Raad van State stelt voor om de inburgeringsplicht naar analogie met de leerplicht uit te bouwen. Het onderliggend argument: de plicht dient dan om het algemeen niveau van 'inburgering' in de samenleving op peil te houden. Niet voldoen kan strafrechtelijke gevolgen inhouden.

Over het algemeen is er een consensus voor een inburgeringsplicht, maar tussen de fracties zijn toch verschillen op te merken, zowel in argumentatie als uiteindelijke uitvoering (zie verder: sanctionering). Zoals eerder gezegd is de inburgeringsplicht voor de liberalen een absolute voorwaarde, al gaan zij uit van een zachte dwang, vooral om diegenen te bereiken *'die niet geïnteresseerd zijn en geen inspanningen leveren'* (1229(2): 15). Voor de VLD staat dit symbool voor een noodzakelijke breuk met het *'stimuleringsbeleid'* (P036: 18-19) van het verleden, dat teveel in de welzijnssfeer zat. De liberalen gaan uit van een algemene verplichting, net zoals dit bij de leerplicht het geval is (P036: 16). De SP is principieel ook voor een verplichting, naar analogie met de leerplicht, maar vindt het debat hierover getuigen van *'stoerdoenerij'* en een zucht naar media-aandacht (P037: 17-18). Zij gaan uit van het gelijkheidsbeginsel en stellen dat een verplichting algemeen moet zijn, voor iedere nieuwkomer.

Agalev volgt het idee van zachte dwang voor systematisch onbereikbare groepen, maar vinden dat er pas sprake kan zijn van een verplichting bij voldoende aanbod (C213: 6). Dit idee wordt ook gevolgd door Herman Lauwers (VU-Spirit)¹⁰ die voor een verplichting is, maar enkel bij een veralgemening van de inburgeringstrajecten. Medepartijgenoot Kris Van Dijck (VU-NVA) vindt dan weer dat het invoeren van een verplichting niet los kan gezien worden van het federale beleid rond nationaliteit, stemrecht en stemplicht en legaal verblijven in het land. Ook CVP wil onderzoeken welke samenwerking er mogelijk is met de federale overheid, maar vindt een verplichting ook pas opportuun bij voldoende aanbod. Hierbij pleit de CVP voor onthaaltrajecten, zonder opsplitsing (1229(2): 25), omdat een attest na het primair traject, dat niet voldoet om tot inburgering te komen, de verplichting doet vervallen om in te stappen in vervoltrajecten en tegelijk de garantie voor het organiseren van

¹⁰ Het gebruik van VU- NVA wijst op het feit dat binnen deze fractie gedurende de beginperiode van de regering tegenstrijdige posities worden ingenomen. Dit kan verklaard worden omdat bij aanvang van de regeringsperiode de VU twee zetels heeft, ingenomen door Herman Lauwers en Kris Van Dijck. Bij de splitsing van de VU, sluit de eerste zich aan bij Spirit (verder VU – Spirit), dat verder deelneemt aan de regering en de tweede bij NVA (verder VU – NVA), dat voor oppositie kiest.

vervolgtrajecten wegneemt. Het doorlopen van zo een volledig traject kan dan als een bewijs van integratie dienen.

Het Vlaams Belang tenslotte is voor een verplichting, maar ziet dit als een maat voor niets, omdat niet aan het aanbod zal kunnen voldaan worden. Zij pleiten expliciet voor een koppeling aan de nationaliteitswetgeving en verblijfsvergunningen.

Zowel de minderhedenorganisaties als het VMC zijn tegen een verplichting. De minderhedenorganisaties omdat niet voldoende aanbod kan gecreëerd worden en er teveel veronderstellingen in het decreet zitten; het VMC vanuit de overtuiging dat een verplichting geen invloed heeft op het afhaken, maar dat de sleutel bij maatwerk ligt. Het VMC is wel bereid de discussie aan te gaan bij een voldoende aanbod (1229(2): 18).

Deze discussie zorgt voor een volledig nieuw artikel rond de inburgeringsplicht in het decreet (1229(10): artikel 5). Daarin wordt de verplichting omschreven als een inspanningsverbintenis: de nieuwkomer moet zich aanmelden bij het onthaalbureau, na inschrijving bij de gemeente en regelmatig deelnemen aan het vormingsprogramma (zie verder attestering). Bij het invoeren van een inburgeringsplicht, is het logisch dat hier iets tegenover staat, zowel in negatieve zin (sanctionering), als in positieve zin (attestering).

5.3.1 Sanctionering

Door de meerderheidspartijen wordt geopteerd voor een gerechtelijke sanctie, in navolging van het advies van de Raad Van State en omdat dit, naar analogie met de leerplicht, een ontradend effect creëert. Enkel de VLD stelt in eerste instantie een administratieve sanctie (geldboete) voor, maar sluit zich uiteindelijk aan bij een gerechtelijke sanctie (doorverwijzing naar het parket), vanuit de redenering dat een administratieve sanctie problemen kan veroorzaken rond inning en mogelijk uitkoopgedrag kan stimuleren (1229(7):36). Agalev argumenteert ook dat een sanctie aantoont dat 'het menens is' en dat het een goede zaak is dat iedereen een inburgeringstraject volgt. De CVP vindt dan weer dat een gerechtelijke sanctie als '*schieten met een kanon op een mug*' is en dat dit enkel tot een procedureslag bij de rechtbank kan leiden (1229(7):36). Zij pleiten dan ook voor kleinere sancties, opgelegd door de lokale overheden. Wel moet nagedacht worden over alternatieve sancties, op het vlak van werkloosheids- en OCMW-uitkeringen, in samenwerking met de federale overheid, want de Vlaamse mogelijkheden zijn door de bevoegdheidsverdeling beperkt (P037: 23).

5.3.2 Attestering

Nieuwkomers die voldoen aan hun inburgeringsplicht, hebben recht op een attest van inburgering. Dit attest beperkt zich in het eerste decreet tot een inspanningsverbintenis: de nieuwkomer moest

zich aanmelden bij het onthaalbureau en regelmatig de lessen bijwonen. Vooral de VU – NVA zijn voorstanders om dit uit te breiden naar een resultaatsverbintenis. De fractie pleit om een onthaalonderzoek in te voeren, waarin doelen en eindtermen worden vastgelegd die op het einde van het primaire traject worden getest. Voor Agalev zijn burgerschapstoetsen niet onbespreekbaar, maar mogen ze geen *'gatekeepers'* zijn en pleit daarom voor een evenwichtige uitbouw van de cursus MO (1229(2): 36). Het Vlaams Belang is, zoals eerder vermeld, sterk voorstander van een burgerschapsproef en een loyauteitsverklaring.

5.3.3 Doelgroep

Het ontwerpdecreet stelde dat het *'financieel en organisatorisch niet haalbaar om alle meerderjarige nieuwkomers met ingang van het decreet een onthaalprogramma op maat aan te bieden. Het afbakenen van prioritaire doelgroepen wordt dan een noodzaak'* (1229(1): 5). De nieuwkomers worden als volgt afgelijnd: zij met een perspectief op langdurig verblijf en die zonder begeleide opstap moeizaam of niet zullen in slagen vlug hun weg te vinden in onze samenleving. Dit resulteerde in volgende prioritaire groepen: volgmigranten (nieuwkomers die als gezinsvormers of via gezinshereniging naar België komen), asielzoekers wiens aanvraag ontvankelijk werd verklaard, asielzoekers die het statuut van erkend vluchteling hebben verworven en mensen zonder wettig verblijf die door regularisatie recht op verblijf hebben verworven.

In de eerste versie van het decreet wordt een voorwaarde vastgesteld om in aanmerking te komen voor een inburgeringstraject, meer bepaald *'het vertonen van achterstandskenmerken die kunnen leiden tot permanente kansarmoede omdat zij de Nederlandse taal niet kennen of vanwege hun zwakke sociaal-economische positie, al dan niet versterkt door een lage scholingsgraad'*(1229: 23). Minderhedenorganisaties vonden deze voorwaarde geen efficiënt criterium en tegelijk een stempel: enkel de kennis van het Nederlands kan volgens hen als voorwaarde gelden. In de goedgekeurde tekst, verdwijnt dit als voorwaarde, maar het criterium wordt niet verlaten. Het decreet bepaalt dat zij ondersteund worden om een inburgeringstraject te volgen. In de Vlaamse regering is er relatieve consensus over het feit dat inburgeringstrajecten op termijn aan alle nieuwkomers moeten aangeboden worden, zonder ondertussen de oudkomers en hun behoeften uit het oog te verliezen.

6 Periode 3: de decreetswijzigingen (2004 – 2009)

In 2004 treedt een nieuwe Vlaamse regering aan. Door een score van bijna 25% voor het extreem-rechtse Vlaams Belang, dat daarmee de tweede grootste partij wordt, veranderen de machtsverhouding opnieuw drastisch. Door een weigering van Groen! (voormalig Agalev) om in de

regering te stappen, worden de andere partijen gedwongen samen te werken in een anti-Vlaams Belangcoalitie.

In deze regering wordt voor de eerste keer een minister van Inburgering aangesteld (Marino Keulen – VLD). Naar aanleiding van zijn beleidsnota, worden een aantal wijzigingen aan het decreet voorgesteld en besproken.

De voornaamste wijzigingen (zie 31(2004); 84 en 850):

- De explicitering van actief en gedeeld burgerschap als doel in de definiëring van inburgering;
- De uitbreiding van de doelgroep naar *'Belgen met minstens één van de ouders geboren buiten België (en de EU), de zogenaamde 'oudkomers' met hierbij:*
 - De toevoeging van prioritaire groepen binnen de doelgroep (voorrangsbeleid voor een inburgeringstraject bij capaciteitsproblemen);
 - Uitbreiding van de verplichting naar oudkomers die afhankelijk zijn van een leefloon of een inkomen uit maatschappelijke dienstverlening.
- Penale sanctie wordt vervangen door een administratieve sanctie;
 - Boetesysteem wordt wederzijds: ook onthaalbureaus kunnen beboet worden.
- Inspanningsverbintenis wordt uitgebreid met *'de mogelijkheid om op termijn te evolueren naar een resultaatsverbintenis'*.

Opvallend is dat iedereen positief is over de uitbreiding van doelgroep. Dit voornamelijk omdat nu de kwetsbare groep van familiemigranten in het vizier komt (VLD en SPA-Spirit). Ook wordt overgeschakeld naar een administratieve boete, oorspronkelijk een idee van de liberalen. Dit wordt vermeld in de beleidsnota en wordt goedgekeurd in het parlement. Groen! wijst er wel op dat hier moet gewaakt worden om bijvoorbeeld niet het attest en het recht op leefloon met elkaar te verbinden, bij het verplicht maken voor oudkomers die afhankelijk zijn van sociale rechten. Zij vinden de boetes voor de onthaalbureaus getuigen van een gebrek aan vertrouwen. Ook de mogelijkheid om te evolueren naar een resultaatsverbintenis wordt ingebouwd. Vooral de liberalen zijn hier voorstander van: zij pleiten voor een liberale inspannings- en resultaatsverbintenis, omdat vrijheid niet gelijk is aan vrijblijvendheid. De nieuwkomers mogen echter enkel worden afgerekend op resultaten waar ze zelf belang bij hebben en het attest moet een substantiële waarde hebben. Spa-spirit waarschuwt voor het doorslaan van resultaatsverbintenissen, verwijzend naar Nederland, die daar aanvankelijk een middel waren, maar nu een doel op zich geworden zijn. Door een te sterke focus een 'burgerschapsproef', kan het 'volwaardig participeren' uit het oog verloren worden.

7 Conclusie en discussie

In wat volgt willen we weergeven wat de voorlopige vaststellingen zijn bij de discoursanalyse van het inburgeringsdecreet (periode 2, 1999 – 2004). Deze vaststellingen linken we aan het werk van Dirk Jacobs, die trends in de Vlaamse politiek heeft beschreven. Als laatste werpen we, via vaststellingen uit de derde periode (2004 – 2009) een blik op te toekomst.

Een belangrijk aspect in de parlementaire discussie (periode 2) is positionering. We zien dat de regeringspartijen zich duidelijk willen onderscheiden van de vorige regeringsperiode(s). De liberalen, in de vorige regering nog oppositie, leggen de nadruk op een discours van rechten en plichten om komaf te maken met het stimuleringsbeleid van het verleden. Dit discours wordt in extreme mate ook verkondigd door het Vlaams Blok die spreken over een knuffelbeleid. Zij vinden het huidige beleid echter geen breuk, maar een verderzetting en pleiten voor plichten onder de vorm van een burgerschapsproef en loyauteitsverklaring. De SP (en Agalev) wil zich ook onderscheiden door de nadruk te leggen op 'inclusie'. Zij willen vooral niet terug naar het doelgroepenbeleid en pleiten dan ook om het categoriale werken zo kort mogelijk te houden. Hiermee willen ze voorkomen dat met het decreet een aparte 'inburgeringszuil' gecreëerd wordt (P038: 37). De oppositiepartij CVP neemt hier een aparte rol in: vanuit de oppositie hekelen ze vooral de overgang van onthaal naar inburgering en vinden ze dat het decreet 'onvoldragen' is. Ze pleiten voor één doorlopend (en verplicht) inburgeringstraject dat ook moet kunnen verbonden worden (positief en negatief) aan de wetgeving op federaal niveau. Dit is een duidelijke inschakeling in het discours rond rechten en plichten en tegelijk een verderzetting van eerder categoriaal beleid (waar zij de vorige regering de dienst uitmaakten, samen met de SP).

Burgerschap is een ideaal middel om de verbinding te leggen tussen deze twee visies. De liberalen leggen in hun invulling van het concept vooral de klemtoon op het formele karakter van burgerschap (rechten en plichten), terwijl de socialisten en de groenen vooral gericht zijn op (de mogelijkheid tot) actieve participatie. Hoewel er dus consensus lijkt te zijn over burgerschap, lijken de invullingen toch verschillende richtingen uit te gaan. Burgerschap is dus vooral een consensusconcept.

De hierboven beschreven evolutie past in een trend, beschreven door Dirk Jacobs (Jacobs, 2004). Hij stelt dat in het na-oorlogse België drie grote scheidingslijnen waren, waarbinnen politieke partijen zich positioneerden: het klassieke onderscheid rechts – links (werkgevers en arbeiders), het filosofische onderscheid tussen katholicisme en atheïsme en het linguïstische onderscheid tussen Nederlands en Frans. Na een periode van neoliberalisme (1980-1990) zijn deze scheidingslijnen in kracht afgenomen en is hun plaats ingenomen door twee nieuwe scheidingslijnen: die tussen materialisme en postmaterialisme en tussen ethnocentrisme (assimilationisme) en multiculturalisme. De steun voor het multiculturalisme moet dus geïnterpreteerd worden als een repositionering van politieke partijen

door de verzwakking van de klassieke modellen. Socialisten (en groenen) bevinden zich op het spectrum postmaterialisme en multiculturalisme. Bij de CVP zijn er twee fracties: de arbeidersafdeling volgt eerder de socialisten, anderen gaan eerder de richting uit van materialisme en assimilationisme. Zij gaan hier in competitie met het kiespubliek van de liberalen, die op hun beurt deels een multiculturele fractie hebben en een assimilationistische strekking die vist in de vijver van het electoraat van het VB. Deze positionering komen terug in de discoursanalyse. Deze typering wijst er ook op dat het inburgeringsbeleid zowel multiculturele als assimilationistische kenmerken heeft. De vraag is hier in hoeverre deze balans in evenwicht is.

Een andere vraag is: in hoeverre is het beleid een rechts antwoord op rechtse vragen (Blommaert)? Of anders verwoord: in hoeverre zijn de assimilationistische kenmerken in het beleid het resultaat van een angst voor een groeiende extreem-rechtse partij? We zien dat de regering na de totstandkoming van het inburgeringsdecreet (2004 – 2007) uit een amalgaam aan partijen bestaat die een anti-VB-coalitie vormen. De oppositie bestaat op dat moment uit het VB en een gedecimeerde groene partij. We zien dat nagedacht wordt om een resultaatsverbintenis in te voeren. Is dit het antwoord op de vraag van het VB voor burgerschapsproef? We zien ook dat de discussie rond de ‘Vlaamse’ waarden en normen blijft woeden¹¹. Hoewel onthaalbureaus prefereren dit algemeen te houden en dit te leren in de praktijk, blijft dit thema toch stof doen opwaaien.¹² Vragen over de algemene samenleving, toegankelijkheid, interculturalisering worden minder gesteld. Het inburgeringstraject wordt zelfs verengd door het contract in te vullen als een wederzijdse verbintenis tussen nieuwkomer en onthaalbureau. Bovendien wordt in deze periode weinig toegevoegd aan de invulling van volwaardig burgerschap en de uitwerking van sociale en educatieve vervoltrajecten.

Deze analyse beslaat een beperkt tijds kader en een verdere discoursanalyse moet uitwijzen in hoeverre deze coalities verder geëxpliciteerd kunnen worden. Bovendien is de huidige minister van Inburgering (vanaf 2009) een NVA-minister, een partij die ‘vanuit het niets’ een grote speler is geworden op federaal en regionaal vlak. Tegelijkertijd en mogelijks hiermee samenhangend, zien we een grote achteruitgang van het VB. Welke invloed dit heeft op het beleid en de parlementaire discussie, moet verder onderzoek uitwijzen.

¹¹ Hiervoor werd in 2005 – 2006 de zogenaamde commissie Bossuyt opgericht. De waarden die vanuit deze commissie vooropgesteld werden waren typische Westerse Verlichtingswaarden.

¹² Zie ook de recente hetze rond inburgeringsprogramma's in het land van herkomst.

Referenties

Literatuur:

BLOMMAERT, J. and VERSCHUEREN, J. (1992): *Het Belgische Migrantendebat: de pragmatiek van de abnormalisering.*, Antwerpen, International Pragmatics Association.

DE CUYPER, P. and others (2010). Inburgering in Vlaanderen. Evaluatieonderzoek inburgering. HIVA. Leuven, KU Leuven. **Deel I**.

FERMIN, A. (1997): *Nederlandse politieke partijen over minderhedenbeleid (1977 - 1995)*, Amsterdam, Thesis Publishers.

FERMONT, I. (2000): "Vlaamse regering kiest voor inburgering. Ambitieuze beleid moeizaam uit startblokken", in *Diversiteit*(6): 2-6.

FISCHER, F. (2003): *Reframing Public Policy: Discursive Politics and Deliberative Practices*, New York, Oxford University Press.

HAJER, M. (1993): "Discourse Coalitions and the institutionalization of Practice: The case of Acid Rain in Great Britain", In *The Argumentative Turn in policy Analysis and Planning*. F. Fischer and J. Forester, Duke University Press.

HAJER, M. (1995): *The politics of environmental discourse. Ecological Modernization and the policy process*, Oxford, Oxford University Press.

JACOBS, D. (2004): "Alive and Kicking? Multiculturalism in Flanders", in *International Journal on Multicultural Societies* 6(2): 280 - 299.

JACOBS, D. and SWYNGEDOUW, M. (2002): "Extreem-rechts en stemrecht voor migranten. Centrale punten van het Belgisch 'debat' over integratie", in *Migrantenstudies* 18(4): 211-224.

JOPPKE, C. and MORAWSKA, E. (2003): *Toward Assimilation and Citizenship. Immigrants in Liberal Nation-States*, Hampshire, Palgrave Macmillan.

VAN DEN BOSSCHE, G. and ZEMNI, S. (2002): "Allochtonen aller landen... burger u in", In *Identiteiten. Functies en disfuncties*. A. Van Den Brande, Gent, Academia Press: 107 - 143.

WETS, J. (2007). **Wat is inburgering in Vlaanderen?** Conceptnota 'inburgering' in het kader van het VIONA- onderzoek 'Evaluatie van de inhoudelijke en financiële aspecten van het Vlaams inburgeringsdecreet'. Leuven, KU Leuven.

Parlementaire documenten:

10(1) – Regeringsverklaring van de Vlaamse Regering (1995 – 1999), 21 juni 1995.

P015 – Handelingen: plenaire vergadering nr. 15, 3 december 1997.

840(1) – Resolutie, ingediend door Ward Beysen (VLD), 24 november 1997.

1078(1) en **123(1)** tot **(3)** – Voorstel van decreet voor de organisatie van inburgeringstrajecten voor nieuwkomers, 3 juni 1998 (1078(1)) en 21 december 1999 (129(1) tot (3)).

31(1999) – Regeringsverklaring van de Vlaamse Regering (1999 – 2004), 13 juli 1999.

150 – Beleidsnota Welzijn, Volksgezondheid en Gelijke Kansen (1999 – 2004), 12 januari 2000.

C213 – Handelingen: commissievergadering Welzijn, Volksgezondheid en Gelijke Kansen, 6 juli 2000.

P07 – Handelingen: plenaire vergadering nr. 7, 11 oktober 2000.

1229(1) tot **(10)** – Ontwerp van decreet betreffende het Vlaamse inburgeringsbeleid, 2001 – 2002.

P036 en **P037** – Handelingen: plenaire vergadering nr. 36 en nr. 37, 12 februari 2003.

P038 en **P039** – Handelingen: plenaire vergadering nr. 38 en nr. 39, 19 februari 2003.

A119 – Handelingen: actuele vraag (Riet Van Cleuvenbergen, CVP), 6 maart 2001.

31(2004) – Regeringsverklaring van de Vlaamse Regering (2004 – 2009), 22 juli 2004.

84 – Beleidsnota inburgering 2004 – 2009.

850(1) tot **(11)** – Decreet tot wijziging van het decreet van 28 februari 2003 betreffende het Vlaamse inburgeringsbeleid (2005 – 2006).

Bijlage 1

Samenstelling Vlaamse Regeringen (1995 – 2009)

Periode 1: regering Van Den Brande IV (1995 – 1999)

Samenstelling regering: CVP, SP (63 zetels op 124) - *Oppositie:* VLD, AGALEV, VU en VB

Periode 2: regering Dewael – Somers (1999 – 2004)

Samenstelling regering: VLD, SP, Agalev en VU (69 zetels op 124) - *Oppositie:* CVP en VB

Periode 3: regering Leterme (2004 – 2009)

Samenstelling regering: CD&V – NVA, VLD¹³, sp.a – Spirit (84 zetels op 124) – *Oppositie:* Groen en VB.

Politieke partijen

CVP: Christelijke Volkspartij, vanaf 2001 **CD&V:** Christen-democratisch & Vlaams.

SP: Socialistische Partij, vanaf 2001 **SP.a:** Socialistische Partij Anders.

VLD: Vlaamse Liberalen en Democraten, vanaf 2007 **OpenVLD:** Open Vlaamse Liberalen en Democraten.

VU: Volksunie, vanaf 1999: **VU&ID** (kartel met iD21), scheurt in 2001 uiteen in **NVA** (Nieuw Vlaamse Alliantie) en **Spirit** (Sociaal Progressief Internationaal Regionalistisch Integraal-democratisch en Toekomstgericht). NVA gaat later in kartel met CD&V, Spirit met SP.

Agalev: Anders Gaan Leven, vanaf 2003 **Groen!** en vanaf 2012 **Groen**.

Vlaams Blok (VB), vanaf 2001 **Vlaams Belang**.

¹³ Dit was ook een kartel, namelijk tussen VLD en Vivant, maar Vivant leverde geen minister voor deze regering.